GENTA

GENÇ TARTIŞMACILAR MECLİSİ | 2026

Çalışma Rehberi

Milli Savunma Komisyonu

Türkiye'deki Yabancı Askerî Üs ve Tesislerin Hukuki Statüsü, Denetim Mekanizmaları ve Ulusal Egemenlik İlkeleri Çerçevesinde Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi

İÇİNDEKİLER

Akademi Başkanından Mektup
Akademik Asistandan Mektup
2.Gündem Maddesine Giriş;Türkiye'deki Yabancı Askerî Üs ve Tesislerin Hukuki Statüsü, Denetim Mekanizmaları ve Ulusal Egemenlik İlkeleri Çerçevesinde Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi
2.1. Konuya Giriş
2.2. Terimler ve Kavramsal Çerçeve
2.3. Türkiye'deki Yabancı ve Ortak Askerî Tesislerin Mevcut Statüsü ve Coğrafi Dağılımı
2.3.1.Hukuki Yanılgının Düzeltilmesi
2.3.2.Türkiye'de Bulunan ve Yabancı Ülkelere Tahsis Edilen Üslerin Coğrafi Dağılımı
2.4. Hukuki Çerçeve ve Uluslararası Anlaşmaların Sınırları
2.4.1. Yabancı Askerî Personelin Hukuki Statüsü ve Yargı Bağışıklığı (SOFA / Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları)
2.4.2. Yabancı Askerî Personelin Hukuki Statüsü ve Yargı Bağışıklığı (SOFA / Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları)
2.4.2.1.Gönderen Devletin Münhasır Yetkisi
2.4.2.2.Kabul Eden Devletin Münhasır Yetkisi
2.4.2.3.Mütedahil Yetki
2.4.2.4.Gönderen Devletin Rüçhanlı Yetkisi
2.4.2.5.Kabul Eden Devletin Rüçhanlı Yetkisi
2.5. Ulusal Egemenlik Kapsamında Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi
2.5.1.Komuta ve İdare Sınırı
2.5.2.Operasyonel İzin ve Diplomatik Yetki Sınırı
2.5.3.Bilgi ve Envanter Bildirim Sınırı
2.6. Tesislerde Bulunan Stratejik Silah Varlığı, Nükleer Kapasite ve Ulusal Güvenlik Etkileri
2.6.1. Stratejik Caydırıcılık ve Hedef Olma İkilemi
2.6.2. Komuta-Kontrol Kademesi
2.7. Tesislerin Üçüncü Ülkelere Yönelik Operasyonlarda Kullanım Riskleri ve Onay Mekanizmaları
2.7.1.Üçüncü Bir Ülkeye Yönelik Operasyonların Doğuracağı Krizler
2.7.1.1.Savaşa Sürükleme Riski
2.7.1.2.Bölgesel İtibar ve Müttefik Olduğumuz Ülkelerle Dağılma Riski
2.7.2.Onay Mekanizmaları
2.7.2.1.TBMM Onayı
2.7.2.2.İkili Anlaşma Sınırı
2.8. İstihbarat Paylaşımı, Lojistik Akış ve Gümrük/Sınır Denetiminde Şeffaflık
2.8.1. Dijital Egemenlik ve İstihbarat Verilerinin Akışı
2.8.2. Lojistik Hatlarının Denetimi
2.8.3. Gümrük ve Sınır Denetiminde Şeffaflık
2.9. Millî Savunma Bakanlığı ve Mülki İdare Tarafından Yürütülecek İdari ve Fiziki Teftiş Yetkileri
2.10. Kriz Anlarında Tesis Faaliyetlerinin Askıya Alınması, Kısıtlanması veya Fesih Prosedürleri
2.10.1.Faaliyetlerin Geçici Olarak Askıya Alınması ve Tesislerin TSK Kontrolüne Geçmesi(1974 Kıbrıs Barış Harekatı Örneği)
2.10.2.Anlaşmaların Resmî Feshi (SEİA Fesih Prosedürü)
Gündem Maddesine Dair Cevaplanması Gereken Sorular

Akademi Başkanından Mektup

Sayın katılımcılar, kıymetli ekibim;

Sizlerle, üzerinde yaklaşık iki aydır ekibimle birlikte büyük bir gayretle çalıştığımız bu meclis simülasyonunda bir araya gelmekten büyük bir onur duyuyorum. Ben Ahmet İshak OLGUN; Pendik İTO Şehit Ahmet Arslanhan Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıf öğrencisi olarak bu meclis simülasyonunda Akademi Başkanlığı görevini üstleniyorum.

Ekibimle birlikte temel gayemiz; akademik münazara, uluslararası ilişkiler, parlamenter kültür ve diplomatik simülasyon birikimlerimizin ışığında, genç bireyler olarak analitik düşünceyi ve demokrasi bilincini ön plana çıkarmaktır. Komisyonlarımızda ele aldığımız ulusal ve küresel meseleleri yalnızca yüzeysel tartışmalarla değil; çoğulcu katılım ilkelerine, özgür tartışma ortamına ve nitelikli fikri altyapıya dayandırarak derinlemesine kavramayı hedefliyoruz. Bilgi, sadece bireysel bir birikim değil; meclis zemininde demokratik ve hakkaniyetli reformlar inşa etmek ve toplumun istifadesine sunmak için paylaşıldıkça anlam kazanan kurumsal bir sorumluluktur. Bu yüzden her şeyi bildiğimiz yanılgısına kapılmadan, sorgulamaya, araştırmaya ve katılımcı-teorik çıktılar üretmeye kararlılıkla devam etmek zorundayız.

Ulusal ve uluslararası platformlarda elde ettiğimiz tecrübelerle de sabit olduğu üzere; halk iradesi, çoğulculuk, kamu yararı, insan onuru ve ifade hürriyeti gibi evrensel demokrasi ilkelerini çağımızın dinamikleriyle buluşturmaya, hayatın ve mevzuatın her alanında demokratik adalet idesini hâkim kılmaya talip olmalıyız. Geleceğin demokratik ve katılımcı devlet mimarisine akılcı, tutarlı ve nitelikli birer taş da biz koymalıyız.

Amacımız sizlere akademik donanımı yüksek, nitelikli, demokratik ve ufuk açıcı bir müzakere ortamı sunmaktır. Demokrasinin ve hakkaniyetin üstünlüğünü şiar edindiğimiz bu süreçte, ortaya koyacağınız nitelikli fikirlerinizle ve yapıcı tartışmalarınızla bu simülasyona katacağınız değere gönülden inanıyoruz.

Sevgi ve saygılarımla...

Genç Tartışmacılar Meclisi'26 Akademi Başkanı

Ahmet İshak OLGUN

Akademik Asistandan Mektup

Sayın Katılımcılar,

GentaMeclis'26 etkinliği kapsamında bu komitede akademik asistan olmaktan ve bu etkinlikte sizlerle beraber yer almaktan büyük bir heyecan duyuyorum. Komitemiz, devletimizin ulusal güvenliği ve bekasını ilgilendiren konuları ele alıyor.

Komite gündemimizde ele aldığımız başlıklar; Türk Silahlı Kuvvetleri'nin envanterindeki teçhizatın modernizasyonunu, lojistik dayanıklılığını ve savunma sanayisindeki yerlileşme adımları, topraklarımızdaki yabancı askeri üslerin hukuki statüsünü, denetim mekanizmalarını ve ulusal egemenliğimiz çerçevesindeki faaliyet sınırlarının belirlenmesi ve son olarak Doğu Akdeniz'deki İsrail-Yunanistan deniz ittifakı karşısında Türkiye'nin yeni deniz güvenliği doktrini, sınır ötesi üslenme ve kıyı savunma stratejilerinin belirlenmesi olarak üç ayrı başlık altında ele alacağız.

Bu çalışma rehberinin amacı katılımcılara tartışacağı konular hakkında bilgi vermek, yol göstermek, konuları farklı yerlerden ele alarak değerlendirebilmelerine yardımcı olmaktır.

Şimdiden son derece verimli bir meclis deneyimi geçirmenizi diliyorum.

Saygılarımla…

Zeynep EKİN
Milli Savunma Komisyonu Akademik Asistanı

2.1.Gündem Maddesine Giriş;Türkiye'deki Yabancı Askerî Üs ve Tesislerin Hukuki Statüsü, Denetim Mekanizmaları ve Ulusal Egemenlik İlkeleri Çerçevesinde Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde ikili veya çok taraflı uluslararası antlaşmalar (NATO vb.) kapsamında faaliyet gösteren yabancı askerî üs, tesis ve unsurların hukuki statülerinin ve kullanım usullerinin değerlendirilmesi, tesislerin kullanım amaçları, icra edilen askerî/istihbari faaliyetlerin sınırları, kuvvet kaydırma izinleri ve üslerdeki komuta denetim yetkilerinin ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü ve anayasal egemenlik ilkeleri doğrultusunda masaya yatırılması; Millî Savunma Bakanlığı ile Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili tesisler üzerindeki idari denetim, fiziki teftiş ve operasyonel onay yetkilerinin mevzuat çerçevesinde yeniden yapılandırılmasının idare ve uluslararası hukuk prensipleri doğrultusunda ülkemizin refahı, askeri stratejimizin bugünü ve geleceği için tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır.

2.2.Terimler ve Kavramsal Çerçeve

Münhasır Yetki	bir görevin, hakkın veya kararın yalnızca tek bir kişi, kurum ya da merciye ait olması ve başka hiç kimseye tanınmaması
Mütedahil Yetki	Birden fazla kurumun, makamın veya mahkemenin aynı konu, kişi ya da coğrafi alan üzerinde yasal olarak hak ve söz sahibi olması durumu
Rüçhanlı Yetki	Öncelikli Yetki
Mülki İdare	Valilik,Kaymakamlık,Emniyet
KSA	Kuvvetler Statüsü Anlaşması

2.3. Türkiye’deki Yabancı ve Ortak Askerî Tesislerin Mevcut Statüsü ve Coğrafi Dağılımı

2.3.1.Hukuki Yanılgının Düzeltilmesi

Türkiye’de yönetimi tamamen yabancı devlete bırakılmış bir üs yoktur. Mülkiyeti yabancı devlete ait olmayan bu üslerin mülkiyeti ve başkomutanlığı Türk Silahlı Kuvvetlerine aittir. Yalnızca belirli şartlar ve anlaşmalar sağlandığı takdirde NATO veya ABD’ye tahsis edilebilmektedir.

2.3.2.Türkiye’de Bulunan ve Yabancı Ülkelere Tahsis Edilen Üslerin Coğrafi Dağılımı

İncirlik Hava Üssü (Adana)

İncirlik Üssü, NATO için önemli stratejik bir noktadır ve uzun yıllardır kullanılmaktadır. Ancak burası tamamen Amerikan askeri kontrolünde değildir. kullanım hakkı ve denetim Türk makamlarına aittir. Üs, ortak faaliyetler ve tatbikatlar için kullanılmaktadır ve bu sayede Türkiye ile NATO müttefikleri arasında koordinasyon sağlanmaktadır. İncirlik Hava Üssünün idaresi Türk Silahlı Kuvvetleri'nde olsa da tesis, NATO'nun bölgedeki en önemli lojistik merkezlerinden biri olarak kabul ediliyor.Adana şehir merkezine yaklaşık 10 kilometre, Akdeniz kıyısına ise yaklaşık 56 kilometre uzaklıkta bulunan üste ABD Hava Kuvvetleri'nin 39. Hava Üs Kanadı da konuşlu bulunuyor.

Kürecik Radar Üssü

Malatya'nın Kürecik ilçesinde bulunan radar üssü 2012 yılından bu yana NATO'nun balistik füze savunma sisteminin bir parçası olarak faaliyet gösteriyor. Tesis, füze saldırılarının tespit edilmesi ve erken uyarı amacıyla kullanılıyor. Üste yaklaşık 50 ABD askeri görev yapıyor. Ancak bu üs hakkında topladığı verileri yabancı üslerle paylaştığına dair iddialar ve belgeler bulunmaktadır. Stratejik ve uluslararası açıdan büyük önem taşımaktadır.

İzmir NATO Kara Komutanlığı

İzmir'de bulunan NATO Kara Komutanlığı (LANDCOM), 2012 yılından bu yana NATO'nun kara kuvvetleri için ana komuta merkezlerinden biri olarak hizmet veriyor. Karargâhta yaklaşık bin 500 asker ve sivil personel görev yapıyor.

Konya Hava Üssü

Konya Hava Üssü, 1990'lı yılların başından itibaren NATO tarafından kullanılmaya başlandı. Üs, özellikle NATO operasyonlarına destek ile Havadan Erken İhbar ve Kontrol (AWACS) uçaklarının faaliyetleri için kullanılıyor.Üste sürekli olarak yaklaşık 65 NATO personeli bulunuyor.

Türkiye'deki diğer NATO ve ABD tesisleri

Kamuoyunda en çok İncirlik, Kürecik, İzmir ve Konya'daki tesisler bilinse de NATO ve ABD'nin Türkiye'nin farklı bölgelerinde kullandığı çok sayıda askeri tesis ve destek noktası bulunuyor.

Adana şehir merkezine yaklaşık 10 kilometre, Akdeniz kıyısına ise yaklaşık 56 kilometre uzaklıkta bulunan üste ABD Hava Kuvvetleri'nin 39. Hava Üs Kanadı da konuşlu bulunuyor.

İzmir ve Şile'deki tesisler

İzmir'in Çiğli ilçesindeki Çiğli Hava Üssü, ABD Hava Kuvvetleri Avrupa Komutanlığına (USAFE) bağlı olarak faaliyet gösteriyor.

Üste 42 uçak ve yaklaşık 300 personel bulunurken, I-HAWK ve Roland hava savunma füze sistemleri de konuşlandırılmış durumda.

İzmir, NATO'nun en eski üyelerinden biri olarak kabul ediliyor. NATO'nun Güneydoğu Kara Komutanlığı (LANDSOUTHEAST) 11 Ağustos 2014'te Napoli'den İzmir'e taşındı. Ayrıca ABD'nin 16. Hava Filosu da 1 Aralık 2016'da Almanya'daki Ramstein Üssü'nden İzmir'e nakledildi.

Şile'de ise uluslararası standartlarda, Stinger füzelerinin konuşlandırılmasına uygun bir askeri alan bulunuyor.

Konya, Balıkesir ve Muğla

Konya'daki 3. Ana Jet Üs Komutanlığı, stratejik üslerden biri olarak öne çıkıyor. Irak Savaşı sırasında NATO, AWACS erken ihbar uçaklarını bu üsse konuşlandırdı.

Balıkesir'deki 9. Ana Jet Üssü'nde "Vault" adı verilen altı füze rampası yer alıyor.

Muğla'nın Aksaz ilçesindeki deniz üssü de NATO'nun kullandığı önemli askeri tesislerden biri olarak gösteriliyor.

Ankara'nın Ahlatlıbel, Amasya'nın Merzifon, Bartın, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, İzmir'in Bornova ilçesi, İzmit, Kütahya, Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesi, Sivas'ın Sarıkışla bölgesi, İskenderun, Ordu'nun Perşembe ilçesi, Rize'nin Pazar ilçesi, Erzurum, Van ve

Mardin'de de NATO'ya bağlı Hava Harekât Merkezleri (CAOC) ve çeşitli destek tesisleri bulunduğu belirtiliyor.

Diğer bölgelerdeki tesisler

ABD ve NATO'nun farklı görevler için kullandığı diğer tesisler arasında şu noktalar yer alıyor:

Dinleme üsleri: Ankara, Karamürsel, Sinop, Hakkâri, Hatay ve Erzurum.

Dinleme merkezleri: Ankara'nın Cebeci ve Elmadağ ilçeleri, İstanbul ve İzmir.

Eğitim tesisleri: Adana ile Hatay arasındaki Toros Dağları bölgesindeki eğitim alanları.

Lojistik destek noktaları: Tekirdağ Çorlu Havalimanı, İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı ve Şırnak'ın Silopi ilçesi.

İHA ve Heron faaliyetleri: Gaziantep ve Batman havalimanları lojistik destek ve Heron tipi insansız hava araçları için kullanılıyor.

Limanlar: Mersin'in Taşucu Limanı ile İskenderun Limanı.

Bölge illerindeki askeri noktalar: Diyarbakır Hava Üssü, Mardin'deki askeri sevkiyat güzergâhları ve Şanlıurfa'daki yakıt ikmal tesisleri.

2.4. Hukuki Çerçeve ve Uluslararası Anlaşmaların Sınırları

Türkiye Cumhuriyeti sınırlarındaki yabancı ve ortak askerî tesislerin varlığı ile bu tesislerde görev yapan personelin faaliyetleri, uluslararası hukukun belirlediği bazı anlaşmalarla belirlenmektedir. Bu hukuki çerçevenin en temel dayanağını ve aynı zamanda en tartışmalı boyutunu ise personelin yargısal statüsünü belirleyen Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları (SOFA) oluşturmaktadır.

2.4.1.Kuvvetler Statüsü Anlaşmalarının Açıklanması

Uluslararası hukukta devletler yabancı bir ülkeye, işgal veya Birleşmiş Milletler yetkilendirmesi durumları dışında, askerlerini göndermek istedikleri ülkenin de izniyle asker gönderdiklerinde, bu askerler için hukuki sınırların belirlenmesi amacıyla kuvvetler statüsü anlaşmaları ortaya çıkmıştır.Bu anlaşmanın ortaya çıkmasının sebeplerinden biri taraflara esneklik ve serbestlik kazandırması iken, diğer sebebi yabancı askerî kuvvetlere uygulanacak hukukî rejimin uluslararası hukukta yeterince belirgin olarak görünmemesidir. Kuvvetler statüsü anlaşmalarında askerler üzerinde hangi devletin ne şekilde yetki kullanacağı önemli bir meseledir. Bu sebeple kuvvetler statüsü anlaşmalarında yetkinin asker gönderen devletle

kabul eden devlet arasında yetkinin kime ve nasıl verileceğine dair hükümler en önemli başlıkları teşkil eder. Bunun dışında, yabancı kuvvetlerin istifade edecekleri adil yargılanma teminatları, askerlerin gümrük ve yerel bazı vergilerden istisna edilmesine dair hükümler, tazminat alacaklarının karara bağlanması, ayrıcalıklar ve bağışıklıklara ilişkin hükümler de mevcuttur.

2.4.2. Yabancı Askerî Personelin Hukuki Statüsü ve Yargı Bağışıklığı (SOFA / Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları)

2.4.2.1.Gönderen Devletin Münhasır Yetkisi

Gönderen devletin askerî makamları, belli bazı hallerde kabul eden devlet ülkesinde işlenen suçlarda tek yetkili kurumdur. Bu hallerde gönderen devlet tek başına yetkili olup kabul eden devletin hiçbir şekilde yetkisi bulunmamaktadır. Gönderen devletin tek başına yetkili olduğu haller, gönderen devletin hukukuna göre cezayı gerektirip kabul eden devlet hukukuna göre ise cezayı gerektirmeyen suçlar olarak tarif edilmiştir. Böyle suçların gönderen devlet askerî kanunlarına tabi kişilerce kabul eden devlet ülkesinde işlenmesi halinde gönderen devlet tek başına yetkilidir.

2.4.2.2.Kabul Eden Devletin Münhasır Yetkisi

Kabul eden Devlet Makamları, bu devletin emniyetine yönelik işlenilen suçlar da dâhil olmak üzere, kabul eden devlet kanunlarına göre cezayı gerektiren ve gönderen devlet kanunlarınca cezayı gerektirmeyen suçlar bakımından kuvvet veya sivil unsur mensupları ve bunların yakınları hakkında münhasır yargı yetkisine sahip olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken iki husus mevcuttur: Birincisi, gönderen devletin özel yetkisini düzenleyen eşdeğer maddede, gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişiler üzerinde belli durumlar bakımından tek yetkili olduğu belirtilirken; kabul eden devletin yetkisinde, kuvvet mensubu, sivil unsur ve yakınlar üzerinde bu hakka sahip olacağı hükme bağlanmıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, diğer maddeye kıyasla, kabul eden devletin kişi bakımından yetkisi daha geniştir. Gönderen devlet yalnızca askerî kanunlarına tâbi olan kişiler üzerinde yetki sahibi olabilecektir ve yakınlar askerî kanunlara tâbi değildirler.

2.4.2.3.Mütedahil Yetki

.Bir olay üzerinde birden çok devletin yetki kullanabilme potansiyeli kesişen yetkiyi gündeme getirir. Yetkinin çakıştığı hallere verilen klasik örnekler, bir devletin kamu hizmetlerini yerine getirmek üzere bir başka devlete kendi vatandaşlarını görevli olarak göndermesi halidir. Bunlar genellikle diplomasi temsilcileri veya yabancı devlette konuşlanan askerlerdir. Kesişen yetki durumunda tarafların yetkinin kapsamı konusunda anlaşmaları önemlidir. Aksi halde yetkiye ilişkin uyuşmazlığı çözmek, yetkinin kapsam ve uygulanma şartlarını belirlemek üzere taraflar arasında hakemlik anlaşması düzenlenebilir. Hakem mahkemesi, bu yetki krizini; taraflardan birinin yetkisinin öncelikli olduğuna karar vermek ve

bu devletin yetkisini üstün, diğerinin yetkisini ise ikinci planda hale getirmek suretiyle halledebilir.

2.4.2.4.Gönderen Devletin Rüçhanlı Yetkisi

Gönderen devletin askerî makamları aşağıdaki üç durumda, kuvvet veya sivil unsur mensupları üzerinde yargı yetkisini öncelikli olarak kullanma hakkına sahip olacaktır: Birincisi, sadece gönderen devletin malına veya emniyetine karşı işlenen suçlardır. İkincisi, gönderen devletin personelinin veya bir yakınının şahsına veya malına karşı, yine kendi personeli veya yakınları tarafından işlenen suçlardır. Üçüncüsü ise, resmi görev sırasında veya görevin yerine getirilmesi nedeniyle ortaya çıkan eylem veya ihmallerden doğan suçlarda gönderen devletin yargı yetkisini kullanmada öncelik hakkına sahip olmasıdır.

2.4.2.5.Kabul Eden Devletin Rüçhanlı Yetkisi

Rüçhanlı yetki durumunda NATO KSA yetkiyi gönderen ve kabul eden devlet arasında paylaştırılmıştır. Bu paylaşım, bir suç üzerinde yargı yetkisini kullanmakta hangi devletin çıkarının daha fazla olduğuna ve suçun hangi devletin kanunlarını ya da kamu düzenini ihlal ettiğine bakılarak yapılmıştır. NATO KSA, gönderen devlet personelinin resmi görevleri sırasında veya görevin yerine getirilmesi nedeniyle işledikleri suçları gönderen devletin öncelikli yargı yetkisine bırakmıştır. Bunun yanı sıra, yabancı personelin sadece gönderen devletin mülküne veya emniyetine karşı işledikleri suçlar ile söz konusu (mezkûr) kişilerin kendi aralarında veya yakınlarına karşı işledikleri suçlarda da yargı yetkisini kullanmakta öncelik gönderen devlete aittir. NATO KSA, bu sayılan durumların dışındaki tüm hallerde ise kabul eden devlete öncelikli yetki tanıyarak bir denge gözetmiştir.

2.5. Ulusal Egemenlik Kapsamında Faaliyet Sınırlarının Belirlenmesi

2.5.1.Komuta ve İdare Sınırı

Bu tesisleri ve üsleri kontrol eden ve denetimini sağlayan en büyük makam Türk Silahlı Kuvvetleridir. Bu üsler yabancılara tahsis edildiklerinden dolayı yabancılar ev sahipliği değil misafir statüsündedir. Üs içi emniyet nizamı, hava sahası iniş-kalkış protokolleri, telsiz-radar frekans tahsisleri ve fiziki güvenlik kuşakları doğrudan Türk makamlarının onayına ve emrine tabidir.

2.5.2.Operasyonel İzin ve Diplomatik Yetki Sınırı

Tesislerden havalanacak her yabancı hava aracının rotası, taşıdığı mühimmatın cinsi ve görevin niteliği Türk Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı'na önceden yazılı olarak bildirilmek zorundadır. Türkiye, kendi dış politika önceliklerine veya bölgesel barış benimseyişine uymayan herhangi bir operasyonel faaliyeti gerekçe göstermeksizin veto etme ve uçuş iznini iptal etme hakkını saklı tutar.

2.5.3.Bilgi ve Envanter Bildirim Sınırı

Tesis sınırları içerisine getirilen kritik harp araçları, elektronik harp aygıtları, radar/istihbarat sensörleri ve mühimmat stokları Türk makamlarının bilgisi ve kaydı dâhilinde tutulmaktadır."Askeri gizlilik" gerekçesiyle Türk tarafının denetiminden kaçırılan veya beyan edilmeyen hiçbir stratejik donanım ve mühimmat üs sınırlarına sokulamaz.

2.6. Tesislerde Bulunan Stratejik Silah Varlığı, Nükleer Kapasite ve Ulusal Güvenlik Etkileri

Kendi topraklarımızda başka ülkelere tahsis edilmiş ve içinde başka ülkelerden gelen askerlerin olması şüphe verici durumlar doğurur. Türkiye'de bulunan ve yabancı ülkelerin askerlerine tahsis edilmiş bu üsler sadece operasyonel olarak değil aynı zamanda Nato'nun nükleer barındıran önemli ve kritik sahalarıdır.

2.6.1. Stratejik Caydırıcılık ve Hedef Olma İkilemi

Bu başlık altında düşünceler iki farklı şekilde ayrılıyor. İlk olarak ülkemizin kendi nükleer silahının olmaması ancak üslerimizde müttefik bir ülkenin nükleer füze vb. şeyler olmasının bizi koruyacağını düşünenler; ikinci olarak büyük devletler arasında çıkacak bir savaşta veya krizde bu krizin kendi ülkemize de dokunabilecek olması olarak iki zıt düşünce bulunmaktadır. Düşüncelerin her ikisininde farklı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır.

2.6.2. Komuta-Kontrol Kademesi

Komuta-kontrol kademesi bize herhangi bir durumda bu üslerde bulunan silahların kim veye nasıl kullanacağı idaresidir. Resmi olarak böyle bir durum için hem üssün bulunduğu toprağa sahip olan ülkenin hemde o üssü kullanan ülkenin onay vermesi gerekse de herhangi bir krizde taraflardan birinin hayır demesinin sahadaki işleyişi ve işlevi tartışılmaktadır.

2.7. Tesislerin Üçüncü Ülkelere Yönelik Operasyonlarda Kullanım Riskleri ve Onay Mekanizmaları

Herhangi bir yabancı ülkenin kendisine tahsis edilen üsten başka bir ülkeye yani üçüncü ülkelere yönelik savaş girişimi yada üçüncü ülkelere yönelik operasyonel kullanımı, üsse ev sahipliği yapan ülke de dahil olmak üzere ortaya ulusal bir kriz çıkarır. Üssün tahsis edildiği ülkenin ortaya çıkaracağı riskleri önlemek için bu ülkeler bu üsleri kullanırken bazı onaylardan geçmesi gerekir.

2.7.1.Üçüncü Bir Ülkeye Yönelik Operasyonların Doğuracağı Krizler

2.7.1.1.Savaşa Sürükleme Riski

Üslerimizi tahsis ettiğimiz ülkelerden herhangi birinin kendi topraklarımızda bulunan üslerden birinden başka bir ülkeye karşı yaptığı operasyonlar her ne kadar bizim ülkemiz tarafından yapılmamış olsa bile toprak sahibi biz olduğumuz için bizi de savaşa sürükleme riski barındırmaktadır.

2.7.1.2.Bölgesel İtibar ve Müttefik Olduğumuz Ülkelerle Dağılma Riski

Ülkemizin onaylamadığı veya bizim aleyhimize olacak operasyonlar ülkemizin bölgesel itibarını bitirmekle kalmaz aynı zamanda kötü duruma düşürerek müttefiklerimizle ayırır. Müttefiklerimizle ayrılmak beraberinde ekonomik, siyasal ve çeşitli şekillerde yeni sorunlar görüş ayrılıkları ve krizler doğurur. Her ne kadar bağımsız bir ülke olsakta ithalat konusunda krizler çıkabilir ve bazı kaynaklarımız kesilebilir.

2.7.2.Onay Mekanizmaları

2.7.2.1.TBMM Onayı

Ülkemizde bulunan üsleri kullanan yabancı ülkelerin ve askerlerin herhangi bir operasyona karşı Meclis tezkeresi almadan bu harekatları gerçekleştiremez. Bu yetki Anayasa gereği TBMM'nin alanındadır.

Madde 92 – Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

2.7.2.2.İkili Anlaşma Sınırı

1980'de yürürlüğe giren Savunma ve Ekonomi İşbirliği Anlaşmasına göre tesisler sadece Nato ortak savunma planları için kullanılabilir. Yani anlaşma gereği üsler sadece NATO ortak savunma planları için geçerlidir. Türkiye üslerin kullanım haklarını yalnızca ve özgürce yabancılara bırakmış değildir. İstediğinde her koşul için ayrı izin alma ve yine istediği şekilde veto verme gibi haklara sahiptir.

2.8. İstihbarat Paylaşımı, Lojistik Akış ve Gümrük/Sınır Denetiminde Şeffaflık

2.8.1. Dijital Egemenlik ve İstihbarat Verilerinin Akışı

Türkiye'de bulunan radar ve sensör sistemleri bölgedeki füze hareketlerini ve hava trafiğini anlık olarak takip eden çok önemli tesislerdir. Ancak bu tesislerde toplanan istihbarat verileri doğrudan Türkiye'nin milli sistemlerine değil, NATO komuta zinciri üzerinden müttefik ülkelerin operasyon merkezlerine iletilmektedir. Bu durum beraberinde iki sorun getirir. Bunlardan biri verilerin üçüncü ülkeye akışının olması yani egemenliğimizi tehdit etmesi ve bir diğeri de ülkemizin milli denetim eksikliği yüzünden müttefiklerin verdiği diplomatik belgeşre güvenmek durumunda kalmasıdır.

2.8.2. Lojistik Hatlarının Denetimi

Yabancı silahlı kuvvetler; kendi kullanımı, personeli ve tesisleri için ithal ettiği teçhizat, mühimmat, akaryakıt ve erzak için Türk devletine gümrük vergisi ödemez. Ancak bundan muaf oluşları lojistikte ki akışın ulusal güvenlik denetiminden de muaf tutulacağı anlamına gelmemelidir.

2.8.3. Gümrük ve Sınır Denetiminde Şeffaflık

Gönderen devletin resmi mühürlü kurye çantaları, kilitli askeri sandıkları ve resmi postası gümrük teftişinden muaftır; Türk gümrük memurlarınca fiziki olarak açılamaz ve teftiş edilemez. Ev sahibi olan ülke yalnızca ciddi bir sorun teşkil edebilecek bir şüphe taşıyorsa arama talep edebilir. Ancak bu arama tek taraflı yapılamaz ve yabancı kuvvet temsilcisinin huzurunda müşterek heyet ile gerçekleştirilir. Müttefik askeri yetkili tarafından imzalanan Form 302 isimli belge, gümrük idaresine sunulur. Böylece kargo açılamaz ve teftiş edilemez.Türk gümrük memuru bu formu esas alarak eşyanın geçişine izin vermek durumundadır. Dolayısıyla kargonun içeriği, fiziki teftişten ziyade karşı tarafın yazılı beyanına bağlı olarak ülkeye girer.

2.9. Millî Savunma Bakanlığı ve Mülki İdare Tarafından Yürütülecek İdari ve Fiziki Teftiş Yetkileri

2565 sayılı kanuna göre Türkiye'deki yabancı unsurların bulunduğu tüm tesisler "1. Derece Askeri Yasak Bölge" statüsündedir. Bu bölgelere kimin girebileceği, hangi binaların inşa edilebileceği ve bölge güvenliğinin nasıl sağlanacağı doğrudan Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı yetkisindedir. Mülki idarenin bu askeri sahalara doğrudan müdahale yetkisi yoktur; yetki askeri komutanlığa devredilmiştir.

5442 sayılı kanununa göre mülki idare yetkisi il sınırları içindeki tüm kamu düzeni, can ve mal güvenliğini sağlamak için verilmiştir. Ancak herhangi bir arbede veya çatışma çıkması durumunda mülki idare yetkisine sahip olan kişiler bu durumda teftiş yapamaz ve bu olayları İçişleri Bakanlığına yada Milli Savunma Bakanlığına taşımak zorundadır.

2.10. Kriz Anlarında Tesis Faaliyetlerinin Askıya Alınması, Kısıtlanması veya Fesih Prosedürleri

2.10.1.Faaliyetlerin Geçici Olarak Askıya Alınması ve Tesislerin TSK Kontrolüne Geçmesi(1974 Kıbrıs Barış Harekatı Örneği)

Herhangi olası bir kriz durumunda Türkiye, yabancı unsurların faaliyetlerini tamamen dondurma ve tesisin yönetimini bütünüyle Türk komutanlığına devretme yetkisine sahiptir. Bunun en somut tarihsel örneği 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ardından yaşanan gelişmelerdir. ABD Kongresi'nin Türkiye'ye haksız bir silah ambargosu uygulamaya başlaması üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 25 Temmuz 1975 tarihinde yayımladığı tarihi bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile 1969 tarihli ikili savunma işbirliği anlaşmasını yürürlükten kaldırdığını ilan etmiştir. Bu kararın hemen ardından İncirlik dahil olmak üzere Türkiye topraklarında faaliyet gösteren yaklaşık 20 kritik ABD üs ve haber alma/istihbarat tesisi (Sinop, Karamürsel, Pirinçlik gibi radar ve dinleme istasyonları) kapatılmış; yabancı askeri personelin operasyonel yetkileri askıya alınarak tesislerin anahtarları, komutası ve fiziki güvenliği tamamen Türk Silahlı Kuvvetleri personeline devredilmiştir. İncirlik Üssü ise bu süreçte sadece NATO yükümlülükleriyle son derece dar bir çerçevede sınırlandırılmıştır.

2.10.2.Anlaşmaların Resmî Feshi (SEİA Fesih Prosedürü)

1980 Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA), taraflara belirli süreler içinde yazılı bildirimde bulunarak anlaşmayı tek taraflı feshetme hakkı tanımaktadır. Fesih bildirimi yapıldığında, yabancı askeri personelin ve teçhizatın belirlenen takvim dahilinde Türk topraklarını terk etmesi yasal bir zorunluluk haline gelir.

,

Gündem Maddesine Dair Cevaplanması Gereken Sorular

1. Kuvvetler Statüsü Anlaşması kapsamında yabancı askerlere tanınan öncelikli yetkinin resmi görev anlayışını bozmamak için hukuken nasıl sınırlar çizilmelidir?

2. İncirlik gibi stratejik açıdan önemi büyük üsleri kullanan ülkelerle aramızda çıkabilecek herhangi bir krizde nasıl önlem alınılabilir? Hukuken nasıl sınır çizilmelidir?

3. Olası bir durumda yabancı ülkelere tahsis ettiğimiz üslerden üçüncü bir ülkeye yönelik gerçekleştirilmesi planlanan operasyonlar nasıl denetlenmelidir?

4. Yabancı askeri kargoların gümrük vergilerinden muaf tutulması ülkemizin lojistik akışını nasıl etkiler? Hukuken bu durumlara karşı nasıl önlem alınılabilir?

5. Kürecik Radar Üssünün neden olduğu tartışmalar bakımından incelenmesi kapsamında tekrardan yaşanılabilecek tehditlere karşı nasıl bir yol izlenmelidir?

6. Sınırlarımızdaki yeni nesil asimetrik savaşlar göz önüne alındığında, 1980 tarihli Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın (SEİA) "tahsis amacı dışı kullanım" yasağını ihlal eden eylemlere karşı hangi caydırıcı yaptırımlar masaya yatırılmalıdır?

7. Tesislerin 1. Derece Askeri Yasak Bölge statüsünde olması sebebiyle mülki idarenin teftiş yetkisinin bulunmaması, üs içinde yaşanabilecek adli vakalarda veya bölgesel krizlerde ne tür güvenlik zafiyetleri doğurmaktadır? Bu zafiyetlere karşı nasıl önlem alınabilir?

8. Yabancı askeri personelin karıştığı ağır adli suçlarda, suçun işlenmiş olduğu zaman "resmi görev esnasında" olarak iddia edilerek Kuvvetler Statüsü Anlaşmasının arkasına sığınılması hukuken nasıl engellenebilir?

9. Gümrükten muaf tutulan ve ülkeye denetimsiz sokulan kilitli askeri sandıkların içinde, ulusal güvenliğimizi tehdit edebilecek kimyasal, biyolojik veya beyan dışı donanımların bulunmadığına dair riskler sadece kağıt üzerindeki imza ile mi bertaraf edilmektedir? Güvenlik açısından doğan açıklık hangi yasalarla kapatılabilir?

10. Türkiye'nin komşularıyla yaşadığı diplomatik gerilimlerde, kendi topraklarımızdaki yabancı üslerin potansiyel hedef haline gelmesini önlemek adına, üslerin kullanımı hangi yasal şartlarla güvence altına alınmalıdır?

11. Herhangi bir üste çıkabilecek olası bir krizde nasıl yol izlenmelidir? Hukuken ve yasal olarak hangi yasalarla bu olası krizlerden en az hasarla çıkabiliriz?

12. Komuta-kontrol kademesinde çıkabilecek bir kriz nasıl ve hangi yollarla engellenebilir? Hukuken nasıl bir yol izlenmelidir?

13. Ulusal egemenlik kapsamında faaliyet sınırlarının ihlali söz konusu olduğunda nasıl bir yol izlenmelidir?

14. Herhangi bir üste çıkabilecek olası bir krizde bu üssü tahsis ettiğimiz yabancı askerlerle nasıl bir hukuki süreç izleyebiliriz? Bu hukuki süreçte ülkemizi güvence altına almak için nasıl kanun tasarıları çıkarabiliriz?

15. Kendi topraklarımızda bulunan üslerin güvencesinini sağlamak için hangi kanun tasarıları yazılabilir?

KAYNAKÇA

https://www.yenisafak.com/abdnin-orta-dogudaki-askeri-usleri-turkiyede-kac-abd-ussu-var-hangi-ulkelerde-hangi-usler-var-ve-nerede-h-4721320

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102280

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3702219

https://www.turkishnews.com/2026/06/29/egemenlik-paradoksu-yabanci-askeri-uslerin-bagimsizlik-ilkesi-uzerindeki-asindirici-etkisi-ve-abd-ornegi

https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3702219

https://a5dergi.com/nato-kapsaminda-abd-us-ve-tesislerinin-turkiyeye-etkileri/

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5